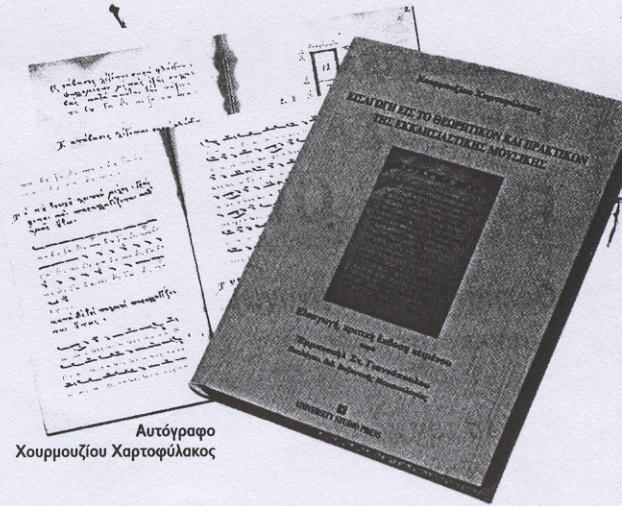

ΧΟΥΡΜΟΥΖΙΟΣ ΧΑΡΤΟΦΥΛΑΞ

από τον ΛΥΚΟΥΡΓΟ ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟ *

Ο εξηγητής και δάσκαλος

Αυτόγραφο
Χουρμούζιος Χαρτοφύλακος

Ο Χουρμούζιος (Γεωργίου), Χαρτοφύλαξ της Αγίας του Χριστού Μεγάλης Εκκλησίας, μια από τις σπουδαιότερες μορφές της εκκλησιαστικής μας μουσικής του 19ου αιώνα, ένας από τους τρεις εφευρέτες της νέας μουσικής μεθόδου (καθώς αυτοπροσδιορίζεται στα χειρόγραφά του) είναι και πάλι επίκαιρος. Βέβαια ο Χουρμούζιος, όπως άλλωστε και ο Γρηγόριος, Πρωτοψάλτης της Μεγάλης Εκκλησίας - και αυτός εκ των εφευρετών της νέας μεθόδου - είναι πάντα επίκαιροι με τις εξηγήσεις τους από τις παλιότερες μεθόδους στη δική τους, που είναι και η ισχύουσα σήμερα. Μέθοδος, χάρις στην οποία διασώζεται τόσο η γραπτή παράδοση ως ολοκληρωμένη ενότητα, αλλά εν μέρει και η προφορική, που, όπως γνωρίζουμε, απαραιτήτως συμπληρώνει τη γραπτή. Ανοίγοντας μια μικρή παρένθεση, θα πούμε ότι σήμερα η προφορική παράδοση μπορεί να σημειώνεται για υπόμνηση και όχι αντικατάσταση σε μεγάλο βαθμό και επομένως να διασώζεται και να μεταδίδεται με τις ενέργειες των σημαδιών, τόσο των εν χρήσει, όσο και συγκεκριμένων σημαδιών παλαιοτέρων μεθόδων. Έτσι διατηρείται ακέραια η φιλοσοφία της χρήσης των σημαδιών ως προς την ενέργειά τους και αποφεύγεται ο εκφυλισμός και η αλοίωση της λειτουργίας της σημειογραφίας της νέας μεθόδου, που αναπόδραστα θα οδηγούσαν στην εξαφάνισή της.

Αυτή η εξαιρετικά σημαντική συμπλήρωση, μαζί με άλλες συγκεκριμένες συμπληρώσεις, διασαφήσεις και διορθώσεις σε στελεχίς ή εσφαλμένες διαστυπώσεις ή ελεύθερες της νέας μεθόδου, αποτελούν την τεκμηριωμένη συστηματική διδασκαλία του Σίμωνος Καρά, κι έχουν το εξαιρετικό πλεονέκτημα να ολοκληρώνουν τη μεθόδο των τριών

διδασκάλων, με την τεκμηρίωση της σημειογραφίας και της πράξης από μια λεπτομερέστατη θεωρητική ανάλυση. Κλείνει η παρένθεση και επανερχόμαστε στον Χουρμούζιο.

Ο Χουρμούζιος, Χαρτοφύλαξ της Αγίας του Χριστού Μεγάλης Εκκλησίας, κατάγεται από τη Χάλκη, υπήρξε μαθητής του Ιακώβου, Πρωτοψάλτη της ΜτΧΕ και του Γεωργίου του Κρητός και ψάλτης στην Κωνσταντινούπολη. Μαζί με τον Πρωτοψάλτη Γρηγόριο είναι οι κύριοι εξηγητές των παλαιών μελών στη νέα μεθόδο που εφηύραν οι δυο τους μαζί με τον Αρχιμανδρίτη και μετέπειτα Αρχιερέα Χρύσανθο, τον συγγραφέα του θεωρητικού μέρους της νέας μεθόδου. Μετά το θάνατο του Γρηγορίου (1820), ο Χουρμούζιος συνεχίζει μόνος του τις εξηγήσεις των παλαιοτέρων μελών.

Ο Χουρμούζιος δραστηριοποιήθηκε και στη μελοποΐα, ασχολήθηκε με όλα τα είδη της, ενώ παραλλήλως καλλιέργησε και τη διδασκαλία του θεωρητικού μέρους. Η γραφή αρκετών όπως φαίνεται κωδίκων με τίτλο "Εισαγωγή εἰς το θεωρητικόν καὶ πρακτικόν τῆς εκκλησιαστικῆς μουσικῆς" είναι ένα μέρος της συγγραφικής του παραγωγής.

Η "Εισαγωγή..." του Χουρμούζιου είναι αντίγραφο σχεδόν της "Εισαγωγής..." του Χρυσάνθου, η οποία αποτελεί ένα συνοπτικό μικρό θεωρητικό. Η τελευταία τυπώθηκε στο Παρίσι στα 1821, έντεκα χρόνια πριν από το Μεγάλο Θεωρητικό του ίδιου. Ο Χουρμούζιος ωστόσο συνέχισε τη συγγραφή αυτού του τύπου συνοπτικών εγχειρίδιων και σήμερα λοιπόν γίνεται πάλι επίκαιρος γι' αυτήν ακριβώς τη συγγραφική επίδοσή του. Πρόσφατα τυπώθηκε κριτική έκδοση της "Εισαγωγής..." του Χουρμούζιου από τέσσερις κώδικες, αντίγραφα κατά το μεγαλύτερο μέρος

τους με μικρές προσθήκες ή βελτιώσεις. Η έκδοση αυτή οφείλεται στον κ. Εμμανουήλ Γιαννόπουλο, θεολόγο και διδάκτορα της Βυζαντινής Μουσικολογίας.

Τόσο η εξαιρετικά εμπειρισταμένη εισαγωγή του, όσο και η λεπτομερέστατη κριτική έκδοση των κωδίκων, δεν αφήνουν καμία αμφιβολία για τη σοβαρότητα με την οποία αντιμετώπισε ο ερευνητής ένα κείμενο που χρησιμοποιήθηκε για τη διδασκαλία της νέας μεθόδου και επηρέασε σοβαρά τους γεώτερους θεωρητικούς συγγραφείς πιο σωστά θα λέγαμε ότι περιελήφθη κατά το μεγαλύτερο μέρος του σε μεταγενέστερες εκδόσεις θεωρητικών εγχειρίδων.

Έτσι μπορούμε να παρατηρήσουμε λόγου χάριν τις βελτιώσεις, προσθήκες ή διορθώσεις του Χουρμούζιου, συγκρίνοντας το κείμενό του με εκείνο του Χρυσάνθου, ή το σχόλιο του Χουρμούζιου στο μοναδικό μέχρι σήμερα γνωστό χειρόγραφό του για τον δεύτερο ίχο. Η κριτική έκδοση της "Εισαγωγής..." του Χουρμούζιου από τον Εμμανουήλ Γιαννόπουλο είναι ένα χρησιμότατο βιβλίο, που συμβάλλει στην επιστημονική έρευνα και απονέμει τον προσήκοντα φόρο τιμής στον "χαλκέντερο" Χουρμούζιο Χαρτοφύλακα, καθώς αναδεικνύει τη συμβολή του στην πορεία του μουσικού μας πολιτισμού.

Θεωρώ δε ευτυχή συγκυρία το ότι παραλλήλως και χωρίς να γνωρίζουμε τη μελέτη του κ. Γιαννόπουλου, έχουμε ετοιμάσει στην Ελληνική Βυζαντινή Χορωδία κι ελπίζω σύντομα να δει το φως της δημοσιότητας την έκδοση του πανομοιότυπου της "Εισαγωγής..." του Χουρμούζιου από δικό μου κώδικα, για να τιμηθεί ακριβώς ένας από τους πρωτεργάτες της εκκλησιαστικής μας μουσικής και για να γίνει γνωστή ευρύτερα και από ολόκληρο κειρόγραφο η γραφή του.

* Ο Λυκούργος Αγγελόπουλος, Άρχων Πρωτοψάλτης της Αγιωτάτης Αρχιεπισκοπής Κωνσταντινουπόλεως, είναι καθηγητής Βυζαντινής Μουσικής του Ωδείου Φίλιππος Νάκας.